

ЖУК-САМІТНИК*Osmoderma barnabita* (Motschulsky, 1845)**Таксономічна належність**

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-пустельники (Scarabaeidae, Cetoniinae).

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вся зона листяних лісів Європи на пн. до межі поширення дуба (Пд. Швеція — Фінляндія), пд. межа в Україні проходить від гирла Дунаю (Ізмаїл) на Бендери, пд. Вінницької, Кіровоградську обл., Полтаву, по середній течії р. Сіверський Дінець (Слов'яногорськ) і далі на сх. до Саратова.

Чисельність і причини її зміни

Рідкісний вид, зустрічається поодинокими особинами.

Особливості біології та наукове значення

Стаціями цього виду в Україні є широколистяні ліси. Тримається здебільшого дуплистих дерев, переважно в нижніх ярусах лісів. Вдень ховається по гнилих дуплах яблунь, груш, дубів, найчастіше осокорів. Літають надвечір та вночі, інколи прилітають на світло. Комахи активні в серпні–вересні. Фітофаг, живиться соком, який витікає з дерев. Личинки розвиваються за рахунок гнилої деревини листяних порід. Генерація виду в Україні — не менше 2–3 р.

Морфологічні ознаки

Тіло велике, масивне, 22–35 мм. Забарвлення чорно-рудувате, блискуче, з бронзовим або зеленуватим відблиском. Передньоспинка в

самців з глибокою, а в самок з плоскою повздовжньою борозенкою і двома дрібними горбиками перед серединою.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Зникає внаслідок санітарних вирубок лісу, застосування пестицидів у лісових масивах. Внесений до Червоної Книги багатьох країн Європи.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вид розмножується та розвивається у неволі.

Господарське та комерційне значення виду

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

ЧКУ. Тваринний світ, 1994; Smetana, 2006; Audisio, Brustel, 2007.

Автори: В.М. Ермоленко, Б.М. Васько
Фото: В.Г. Радченко

ЖУК-ОЛЕНЬ, РОГАЧ ЗВИЧАЙНИЙ

Lucanus cervus cervus (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-олені (Lucanidae).

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пн. Африка, Середня та Пд. Європа, на пн. до пд. Англії, пд. Швеції, Латвії; в європейській частині Росії пн. межа йде від Беларусі до Смоленська, Тули, Рязані, Мордовії, пд. Татарстану і на сх. досягає передгір'я Уралу. В Україні вид поширений майже на всій території, крім пд.-сх. областей.

Чисельність і причини її зміни

Зустрічається рідко, але локально у великій кількості. Зменшення кількості жука пов'язане з прийнятою методикою лісогосподарювання, за якою багато дерев не доживають свого природного віку. Молоді посадки дерев не придатні для харчування та розмноження виду.

Особливості біології та наукове значення

П'яти- або шестирічна генерація. Відкладають яйця в дупла, старі пні, стовбури, що впали, головним чином на дубі, іноді інших породах (бук, липа, верба, ясен, тополя, сосна, плодові). Сапрофітофаг, живиться соком, що витікає з дерев. Личинки розвиваються в гнилій деревині. Стаціями цього виду є старі широколистяні ліси різних типів, але частіше дубові.

Морфологічні ознаки

Довжина самця сягає 50–80 мм (з рогами), самки — 30–50 мм. У самців голова з величезними рогами (верхні щелепи). Самки позбавлені рогів. Забарвлення самок однотонне чорно-буре, у самців роги та надкрила коричневі а інші частини тіла — чорна.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Червоних книг Беларусі, Литви, Латвії. Знаходиться під охороною в Болгарії, Польщі, Німеччині, Чехії, Словаччині, Франції, Швейцарії. Додаток III Бернської конвенції.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Цілком можливе, але через дуже довгий (в природних умовах до 5–6 років) розвиток в личинковій стадії є дуже кропіткою та дорогою справою.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Bartolozzi, 2006; ЧКУ. Тваринний світ, 1994.

Автори: В.М. Єрмоленко, Б.М. Васько

Фото: В.Г. Радченко

ВУСАЧ ВЕЛИКИЙ ДУБОВИЙ

Cerambyx cergo (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-вусачі (Cerambycidae). Один з 5 видів західнопалеарктичного роду. У фауні України два підвиди: *C. cergo* L. (рівнинна Україна) і *C. cergo acuminatus* Motsch. (Крим).

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зх. і Середня Європа, Середземномор'я, Кавказ, Передня Азія. Переважно Правобережна Україна (крім пд. районів). Сх. межа ареалу проходить поблизу Харкова — Донецька (хоча знахідки тут потребують підтвердженнь).

Чисельність і причини її зміни

Незначна (поодинокі особини), лише в Закарпатті дещо більша. Суцільне вирубування старих дібров, скорочення насаджень дуба, зменшення кількості старих дерев негативно впливає на структуру популяції.

Особливості біології та наукове значення

Має трирічну генерацію. Літ імаго — з травня до початку серпня. Протягом 1,5–2 місяців самка відкладає 60–300 яєць в тріщини кори, рідше на гілках. Личинки заляльковуються восени в комірках. Жуки нового покоління з'являються в кінці серпня–вересні і зимують в тих же комірках. Мешкає в при-

родних дібровах, насадженнях дуба, рідше в деяких ільмових, в лісопарках рівнинних територій та передгір'їв. Зазвичай заселяє дубові й мішані лісостани, ослаблені вирубуванням чи рекреаційним пресом. Надає перевагу товстим стовбурам дубів, особливо старим, та пенькам. Імаго живляться соком, що виступає з пошкоджених стовбурів. Личинки — дендрофаги. Довжина їхнього ходу в стовбурах може досягати 1 м. Перший рік личинки живляться у корі, на другий і третій — проникають у деревину.

Морфологічні ознаки

23–55 мм. Тіло подовжене, верх бурочорний, злегка блискучий. Вершинна частина надкрил рудувата. Передньоспинка

в грубих червоподібних складках. Основа надкрил зморшкувата.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Червоної книги Росії та Європейського червоного списку (1991). Охороняється в складі фауни лісових біоценозів заповідників та заказників України. Додаток II Бернської конвенції.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Не проводилось.

Господарське та комерційне значення

В окремих випадках був відзначений як шкідник, головним чином дуба.

Основні джерела інформації

Плавильщиков, 1940; Руднев, 1957; Насекомые и клещи — вредители сельскохозяйственных культур, 1974; ЧКУ. Тваринний світ, 1994.

Автори: В.М. Єрмоленко, О.В. Пучков
Фото: В.Г. Радченко

ВУСАЧ АЛЬПІЙСЬКИЙ

Rosalia alpina (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-вусачі (Cerambycidae). Один з 2 видів роду. Єдиний вид роду у фауні України, представлений номінативним підвидом.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пд. та Центральна Європа, Передня Азія (Сирія), Пн. Кавказ та Закавказзя. Знахідки в Лівобережній Україні та на пд. європейської частини Росії вимагають підтвердження. В Україні зустрічається головним чином в Гірському Криму та Карпатах. Окремі знахідки відомі з лісостепової зони правобережжя; на сх. поширений до Києва і Черкас.

Чисельність і причини її зміни

У більшості районів зустрічаються поодинокі особини. Тільки в гірській частині Закарпаття — відносно звичайний вид. Зниження чисельності спостерігається при скороченні площ букових лісів чи зменшенні кількості старих дерев.

Особливості біології та наукове значення

Генерація — дво-, трирічна. Зимують личинки. Заляльковування відбувається в травні-червні. Молоді жуки з'являються в липні-серпні, активні в денні години на стовбурах повалених дерев. Переважно зустрічається у передгірних та гірських широколистяних (переважно букових) лісах, але не вище 1500 м. Любить пересихаючі дерева, де заселяє головним чином мертві стовбури. Дендрофаг.

Морфологічні ознаки

15–38 мм. Передньоспинка з чорною плямою в передній частині і гострими горбиками по боках. Надкрила попелясто-сірі, з великою чорною плечовою широкою середньою та верхньою плямами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Європейського червоного списку (1991). Охороняється в гірських заповідниках Карпат і Криму. Додаток II Бернської конвенції.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Може незначно пошкоджувати деревину деяких листяних порід (в'яз, граб, ясен).

Основні джерела інформації

Плавильщиков, 1940; Загайкевич, 1959; ЧКУ. Тваринний світ, 1994; Різун, Коновалова, Яницький, 2000.

Автор: О.В. Пучков
Фото: В.Г. Радченко

МОРИМУС ТЕМНИЙ*Morimus funereus* (Mulsant, 1863)**Таксономічна належність**

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-вусачі (Cerambycidae). Один з 11 видів палеарктичного роду; один з 2 видів у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Молдова, пд. Польща та Німеччина до узбережжя Середземного моря. Зареєстрований в Одеській та Чернівецькій обл., де проходить пн.-сх. межа його ареалу.

Чисельність і причини її зміни

Поодинокі особини. Чисельність знижується при скороченні площ широколистяних лісів, вирубуванні старих дерев.

Особливості біології та наукове значення

Має дворічну генерацію. Дорослі жуки зустрічаються з другої половини травня до середини серпня. Яйця відкладають у кору пошкоджених дерев (дуб, клен, в'яз). Залялькування відбувається в кінці травня — червні. Зустрічається головним чином у ясні дні на повалених стовбурах в широколистяних лісах (переважно дубових). Дендрофаг. Личинки спочатку живляться в корі, а пізніше — в деревині мертвих та ослаблених дерев.

Морфологічні ознаки

18–38 мм. Тіло коренасте. Забарвлення чорне, в сірувато-білих волосках. Покриття надкрил майже біле, темні плями добре виражені, не зернисті. Крила редуковані.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Європейського червоного списку (1991). Доцільно створити заповідні ділянки у місцях поширення виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

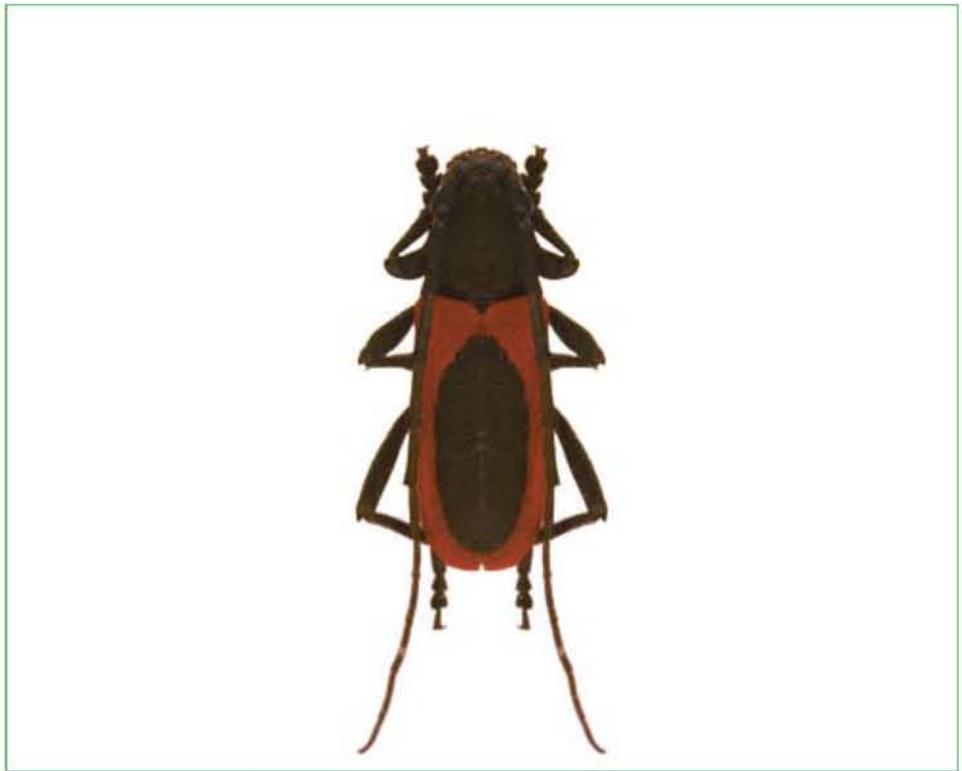
Основні джерела інформації

Плавильщиков, 1958; Загайкевич, 1959; Насекомые и клещи — вредители сельскохозяйственных культур, 1974; ЧКУ. Тваринний світ, 1994.

Автори: І.К. Загайкевич, О.В. Пучков
Фото: В.Г. Радченко

ВУСАЧ-ЧЕРВОНОКРИЛ КЕЛЛЕРА

Purpuricenus kaehleri (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Твердокрилі (Coleoptera), родина — Жуки-вусачі (Cerambycidae). Один з 45 видів палеарктичного роду, один з двох видів у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зх. (крім пн.), Пд. та Пд.-Сх. Європа, Пд. Урал, Кавказ, Закавказзя, Туреччина та пн. Іран. В Україні поширений в підзоні мішаних лісів, лісостеповій та на пн. степовій зон, на пд. березі Криму.

Чисельність і причини її зміни

Незначна (поодинокі особини). Причини зміни чисельності: руйнування біотопів значення виду та санітарні вирубки.

Особливості біології та наукове значення

Генерація одно-, рідко дворічна. Жуки літають з травня до серпня. Парування відбувається в червні–липні. Заляльковування проходить поблизу основ гілок стовбура. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, на узліссях, в садах. Заселяє стовбури та гілки (мертві та відмираючі) плодових кісточкових, виноградну лозу, а також дуб, каштан, акацію, тополеві та ільмові, часто зустрічається і на квітках. Дендрофаг.

Морфологічні ознаки

9–20 мм. Передньоспинка чорна (іноді частково червонувата), в рідких щетинках. Надкрила червоні, з великою чорною плямою посередині.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Канівському заповіднику та заповіднику «Розточчя».

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Плавильщиков, 1940; Насекомые и клещи — вредители сельскохозяйственных культур, 1974; ЧКУ. Тваринний світ, 1994; Різун, 2000.

Автори: І.К. Загайкевич, О.В. Пучков

Фото: О.С. Мандзюк